

UDK 316.422:[37+001+316.733]

Pregledni rad

Review paper

Iljaz Osmanlić, Mirsada Zukorlić

GLOBALNE PROMENE I MEĐUNARODNO USMERENO OBRAZOVANJE

U radu se razmatra pitanje globalizacije, to jest stvaranja jedinstvenog ekonomskog, političkog i kulturnog prostora na našoj planeti i refleksije ovog procesa na obrazovanje. Talas promena u svetu donosi vladavinu bespoštedne konkurencije inventnosti i znanja: nastupanje rata mozgova, tj. mozgovima. U tom ratu pobeđivaće oni čije obrazovanje i specijalizacija i specijalnosti podrazumevaju više i kvalitetnije znanje za razvoj i korišćenje proizvodnih snaga, a čiji je najznačajniji činilac da kako nauka.

Ako je obrazovanje neophodno za razvoj nauke, nauka je ne samo neophodna za razvoj proizvodnih snaga već je i njihov najznačajniji činilac. Zato svaka država razvojem obrazovanja obezbeđuje i razvoj nauke, na njoj zasnovane tehnologije, kao materijalne osnove ekonomskoga prosperiteta i političke nezavisnosti, to jest bezbednosti države i nacije čije interese država ostvaruje. Sve ovo govori da, kada je o globalizaciji i univerzalizaciji reč, današnji svet može biti na dobitku samo ako se ostvari kooperacija nauke i kulture.

Zalaganje za ovakav odnos među nacijama i narodima podrazumeva unapređivanje obrazovanja na svetskom nivou, pri čemu svaka država u svoj nacionalni sistem obrazovanja treba da uvede komponentu, obrazovanje međunarodnog usmerenja.

U radu se zaključuje da su tendencije obrazovanja za međunarodno usmerenje: afirmacija humanističkih vrednosti; razumevanje osnovnih suprotnosti u savremenom društvu: suprotnosti između globalnog i lokalnog – koja se ogleda u potrebi da se bude građanin sveta i istovremeno sačuva nacionalni identitet; suprotnosti između univerzalnog i individualnog – koja se ispoljava u prihvatanju globalizacije sveta ali i očuvanju lične samobitnosti, suprotnosti između ličnog integriteta i kulturnog identiteta svoga naroda; i suprotnosti između tradicije i savremenosti –

koja se ispoljava u potrebi prilagođavanja novom vremenu, novim odnosima u globalnom društvu, uz očuvanje sopstvenih korena svoga istorijskog razvitka.

Takođe, obrazovanje treba da doprinese ostvarivanju ne samo multikulturalnog već i interkulturalnog društva, u kome se više kultura nalazi u dijalogu i traganju za novom, produktivnijom kulturnom sintezom. Ovako humanističko promišljanje, zalaganje za humanizacijom društvenog razvoja, ima dve komponente; one se prožimaju, prva je razvoj ljudskih prava tako da se omogući zaštita ljudske slobode i dostojanstva, a druga je stvaranje nove planetarne civilizacije koja će omogućiti očuvanje i poboljšanje života čovečanstva u celini.

Ključne reči: globalizacija, civilizacija, humanizam, nauka, kultura, obrazovanje.

U savremenom društvu glavni akteri ekonomskog rasta nisu više, isključivo, industrijska proizvodnja i trgovina, već nauka i obrazovanje. Društveni napredak u 18. veku ostvaren je zahvaljujući razvoju obrazovanja i industrijske proizvodnje. Uloga obrazovanja ogleda se u rastu proizvodnje i stvaranju stručne radne snage. „Promene koje su deo svakodnevnog života i koje menjaju kulturu i socijalni život ljudi postaju bitan deo obrazovanja i obrazovnog procesa, kako radi podizanja kvaliteta obrazovanja i korišćenja novih obrazovnih mogućnosti tako i zbog osposobljavanja ljudi za korišćenje novih tehnologija. Tako globalizacija društva, pokretljivosti radne snage i obezbeđivanje novih stručnih znanja i sposobnosti, nameću promene u obrazovanju. Nova uloga obrazovanja u uslovima globalizacije potvrđuje se ne samo u procesu transmisije i akceleracije znanja nego i u razumevanju i prihvatanju izmenjenog sveta čiju rekonceptualizaciju vrše nove tehnologije i mediji“ (Ivanović 2006: 67).

Vreme u kojem smo smatra se vremenom globalizacije, to jest stvaranja jednog jedinstvenog ekonomskog, političkog i kulturnog prostranstva na našoj planeti. Globalizacija je, nesumnjivo, veoma pozitivna sa stanovišta ekonomije i komunikacija, što je jako važno. Sve ostalo što ona nosi sa sobom je neka vrsta ogromnog izazova, tako da se teško raspoznaje šta je tu šta, šta je dobro a šta loše, čega se treba držati, čemu pripadati a šta odbaciti. Globalizaciju prati dosta procesa koji idu protiv korena, protiv autonomije, protiv istorijske ličnosti naroda i slično. Zato su mnogi s pravom zabrinuti oko ishoda globalizacije. Otud ne bi bilo dobro da se u globalizaciju ide, ne samo bez trezvenih razmišljanja da li će se i kako, stići tamo gde se želi, već i bez obuke, obrazovanja i vaspitanja ljudi u jednom globalizovanom svetu. Bernard Rasel je svojevremeno podsećao: „Obrazovanje ima dva cilja: s jedne strane, da oformi inteligenciju, a s druge – da obučiti građane. Atinjani su se okrenuli

prvom, Spartanci su pobedili, ali Atinjani žive i dalje u ljudskom pamćenju. Izgubiti veru u znanje znači izgubiti veru u najveće sposobnosti čoveka“ (Marković 2001: 9).

Stvaranje jednog jedinstvenog ekonomskog, političkog i kulturnog prostora na našoj planeti uključuje nekoliko unikalnih civilizacija koje se pod uticajem ubrzanog ritma globalizacije sve više uzajamno prožimaju i istovremeno sukobljavaju. Prvi proces Miroslav Pečujlić naziva „ukrštanjem i međusobnim obogaćivanjem“, a za drugi i on prihvata Hantingtonove termine: „sukob ili rat civilizacija“. Ono što je za našu temu važnije od ovih terminoloških finesa jeste da oba naučnika smatraju da ukrštanjem unikalnih civilizacija nastaje jedna univerzalna planetarna civilizacija i to iz onog što je zajedničko većini, a ne prostim promovisanjem kakvih, navodno, univerzalnih karakteristika kojih od njih. Međutim, nekoliko godina pre obojice, Frederiko Major, najviši zvaničnik UNESKO-a, pisao je da će jedan od ključnih problema 21. veka biti „očuvanje različitosti od kulturne jednoobraznosti“ (Hantington 1998: 31).

Mnogi nemili događaji kojima smo zakoračili u ovaj vek učinili su da se ljudi sve više vraćaju Haningtonovoj tezi o sukobu civilizacija nego Majorovoj o očuvanju njihove različitosti. Zbog toga je danas neophodan demokratski dijalog o tome kako da se razvijaju vrednosti unikalnih civilizacija i vrednosti univerzalne planetarne civilizacije.

Dabome, taj dijalog se ne može voditi izvan konteksta u kojem se rešavaju aktuelni problemi „svetskog društva“ koje nastaje globalizacijom i koje, kako kaže Danilo Ž. Marković, „sa dosta razloga dobija oznaku 'rizičnog društva' a civilizacija koja sa njim nastaje kao 'civilizacija rizika'“. Mi bismo dodali: rizika po identitet unikalnih civilizacija. Kažemo tako jer smatramo da svaka od njih, jedino na bazi uzajamne tolerancije i ravnopravnosti u demokratskom dijalogu, može zasnovati realističku viziju svog identiteta i asimilovati vrednosti planetarne civilizacije. U savremenom svetu doista, kako je govorio i Frederiko Major, „sagledavati probleme u čisto nacionalnoj perspektivi nema više nikakvog smisla“. Svet je već toliko povezan da se umerne i razumne odluke više ne mogu donositi bez šire informisanosti i produbljenijih saznanja.

Sve ovo govori da današnji svet može doći do dobitaka od globalizacije i univerzalizacije samo putem kooperacije u nauci i kulturi. Ova saradnja je, kako kaže naš profesor Danilo Ž. Marković, „temelj za građenje planetarne solidarnosti grupa, naroda, nacija, svih ljudskih bića, solidarnosti koja daje mogućnost prevazilaženja kratkih interesa da bi se okrenulo trajnim interesima zajedničkim svima, a time i sopstveni razvoj bio usmeren u smislu aktivne solidarnosti kao temelja solidarnog

razvoja“. Reč je o tome, kako kaže Frederiko Major, da „opšta evolucija sveta i njegov razvoj ulazi u novo razdoblje koje predstavlja izazov međunarodnoj zajednici. Solidarnost je ključna reč razvoja, zajednički napredak čovečanstva ide preko solidarnog razvoja. Ili će zaista biti zajednički ili ga neće biti“ (Marković 2001: 139). Ovakvo humanističko promišljanje, zalaganje za humanizaciju društvenog razvoja, ima dve komponente. One se prožimaju: prva je razvoj ljudskih prava koje omogućuju ljudsku slobodu i dostojanstvo, štite ih, i druga, stvaranje nove planetarne civilizacije koja će omogućiti očuvanje i poboljšanje života čovečanstva u celini. Iz ovako postavljenih činjenica proizlazi ne samo potreba saradnje među nacijama i narodima i državama već i obaveza svake da preuzme deo opšte čovečanskih poslova u svakoj oblasti svog života. Jednostavno rečeno, da u svojoj kući radi za ceo svet.

Zalaganje za ovakav odnos među nacijama i narodima podrazumeva unapređivanje obrazovanja u svetskom smislu ili da u svoj nacionalni sistem obrazovanje uvede komponentu “obrazovanja međunarodnog usmerenja“, kako piše Danilo Ž. Marković. Ovakvo usmerenje obrazovanja „je potrebno da bi doprinosilo rešavanju problema koji nastaju sa globalizacijom i težnjama ka mobilizaciji koja vrši različite pritiske na narode i njihove kulture i dovodi do ozbiljnih napetosti i reagovanja koji bi ukoliko se ne pristupi njihovom rešavanju na vreme, mogli preći nepovratnu tačku“ (Marković 2001: 139). Drugim rečima, obrazovanje međunarodnog usmerenja treba da doprinese razumevanju osnovnih suprotnosti u savremenom društvu; suprotnosti između globalnog i lokalnog, koja se ogleda u potrebi biti građanin sveta i istovremeno sačuvati nacionalni identitet; suprotnost između univerzalnog i individualnog, koja se ispoljava u prihvatanju globalizacije sveta i očuvanja lične samobitnosti, ličnog integriteta i kulturnog identiteta svog naroda i suprotnost između tradicije i savremenosti, koja se ispoljava u potrebi prilagođavanja novom vremenu, novim odnosima u globalnom društvu, uz očuvanje sopstvenih korena svog istorijskog razvitka. Da bi se ovo opredeljenje ostvarilo, sadržaji obrazovanja međunarodnog usmerenja moraju pružati saznanja da je ljudska zajednica, to jest svetsko društvo, spektar različitih verskih, nacionalnih, kulturnih i etničkih zajednica, koje treba da žive ne samo jedne pored drugih, nego i zajedno, uz poštovanje posebnosti svake od njih. U kontekstu ovakvog shvatanja obrazovanja međunarodnog usmerenja moguće je posmatrati i njegove regionalne i multinacionalne i multietničke sadržaje u svakom konkretnom nacionalnom obrazovnom sistemu. U tom pogledu nama može kao uzor služiti Cvijićev pristup o povezanosti i međuuticaju svih činilaca života jednog društva, koje živi na jednom tlu, dovoljno omeđenom od ostalih da bi imalo što više onog što ga ujedinjuje i istovremeno odvaja od drugih.

Za sagledavanje i shvatanje značaja obrazovanja kao integracionog faktora među narodima i nacijama i državama treba koristiti saznanja moderne sociologije, a pre svega, sociologije obrazovanja. Opšta moderna sociologija otkriva osnovne zakonomernosti svetskih integracionih procesa, njihove protivurečne posledice, a sociologija obrazovanja pomaže da se na naučno zasnovanoj osnovi, a ne kakvoj proizvoljnosti, postiže proporcionalni odnos sadržaja univerzalnog i lokalnog značaja.

U razmatranju uloge obrazovnog sistema na planu integracije nacija u globalni svet i homogenizacije svetske zajednice polazimo od stanovišta da je ekonomska razvijenost zemlje osnova njene političke nezavisnosti ali i integrisanosti.

Obrazovanje svremenog čoveka postaje veliko i dramatično pitanje njegovog unutrašnjeg života, razvoja slobodne i što svestranije ličnosti. Želja za razvojem duhovnih sposobnosti, prekoračenjem sopstvenih granica, bogatijim unutrašnjim životom, razumevanjem sveta i učešćem u njemu – postaje pokretačka snaga našeg doba. Ustvari, obrazovanje čini, da ljudi više zahtevaju od sebe i za sebe. Oni, drugim rečima, stižu određen odnos dostojanstva koji žele da bude poštovan od svih društvenih činilaca, a pogotovu od države.

Obrazovanje je danas značajan faktor modernih proizvodnih snaga, a time i razvijenosti zemlje. Prošlo je vreme kad je to bilo niže obrazovanje da bi se opsluživale mašine. Danas je svaki proizvodni rad više intelektualni rad, rad koji traži veće intelektualne nego fizičke napore, rad kreativne upotrebe i korišćenja visoko-proizvodnih elektronskih mašina. Naše vreme je i vreme elektronske revolucije, bolje je reći, vreme u kojem je svet zakoračio u elektronsku revoluciju, nakon tehničke revolucije. Dakako, elektronske mašine, koje danas uslovljavaju, omogućuju i dovode do intelektualizacije proizvodnog rada, rezultat su nauke. Ali upravo je i obrazovanje ne samo pretpostavka razvoja nauke kao najznačajnijeg elementa proizvodnih moći neke nacije već i pretpostavka racionalnog i profitabilnog korišćenja takvih proizvodnih snaga. U ovom smislu danas se govori da na tržištu ne postoji i neće postojati rat između roba i usluga, već prvenstveno rat između znanja i neznanja, sposobnosti i nesposobnosti.

U svetu koji dolazi vladace bespoštedna konkurencija inventivnosti i znanja, to će biti rat mozgova i mozgovima. U tom ratu pobeđivaće oni čije obrazovanje i specijalizacija, specijalnost, traži više i kvalitetnije znanje za razvoj i korišćenje proizvodnih snaga, a čiji najznačajniji činilac je, dakako, nauka. U ovom smislu treba shvatiti i ukazivanje da nauka daje nezavisnost celoj naciji, obezbeđuje joj njen puni suverenitet. Naravno, i obrazovanje sa naukom daje isti doprinos očuvanju nacionalnog i državnog suvereniteta. Sve što želimo podvući, jeste da u savremenom

društvu nizak obrazovni nivo predstavlja snažan faktor zaostajanja i marginalizacije. Unapređivanje sistema obrazovanja povećava otvorenost društva, povećava njegovu prijemčivost za novine i promene.

Ako je obrazovanje neophodno za razvoj nauke, nauka je ne samo neophodna za razvoj proizvodnih snaga već je i njihov najznačajniji činilac. Zato svaka država, razvojem obrazovanja, obezbeđuje i razvoj nauke i na njoj zasnovane tehnologije, kao materijalne osnove ekonomskog prosperiteta i političke nezavisnosti, to jest, bezbednosti države i nacije čije interese država ostvaruje.

Obrazovanje je značajan činilac razvoja demokratskih odnosa u državi. A demokratski odnosi omogućuju artikulaciju interesa građana koji, znamo to, pripadaju različitim socijalnim slojevima i njihovu potrebu da se iskažu kao slobodna i vrednosna bića u odlučivanju o državnim i društvenim poslovima. Time se kod građana stvara osećaj da država predstavlja društvenu zajednicu u kojoj se poštuje njihovo ljudsko dostojanstvo i oni su, samo uz taj uslov, spremni da je brane, kao okvir svog ljudskog i društvenog života. Sve drugo, na tom planu, planu odbrane i žrtve za otadžbinu i zajednicu, gola je sila i strah.

Međutim, za učešće u društvenom i političkom životu, to će reći za produktivno učešće u procesima demokratskog odlučivanja, potrebno je političko znanje koje se stiče sistemom školskog građanskog vaspitanja, obrazovanja ustvari. U kulturi i školskom obrazovanju, modernom, svetski i nacionalno usmerenom sistemu školskog obrazovanja, demokratija ima osnovna društvena uporišta i uslove realizacije. Obrazovanje ne pruža samo saznanja o društvenim odnosima i društvenim vrednostima koje demokratskim odnosima treba ostvariti. Ono i oslobađa ljude od predrasuda i tradicionalnih oblika autoriteta. Zato se za obrazovane ljude kaže da ne slede autoritete slepo, nego da uče da misle svojom glavom. Obrazovani ljudi su ljudi koji drže do svog integriteta i digniteta, to su ljudi koji će očuvati i takve vrednosti svoje nacije i države. Samo takvi su to u stanju, ne zato što su prosto obrazovani već i tako vaspitani. Hoćemo reći da i u ovom kontekstu treba posmatrati obrazovanje, to jest, da je i ono značajan faktor očuvanja nacionalne kulture, kulturnog identiteta nacije, i značajan element bezbednosti i integriteta njene države.

U kontekstu ovakvog pristupa obrazovanju razmotrićemo ukratko i to koje sadržaje i kakve ono treba da preferira u cilju upoznavanja bitnih elemenata samobitnosti i samosvojnosti vlastite nacije i nacionalne kulture. Razume se, govorićemo i o tome šta u tom smislu treba da sadrže i pružaju nastavni planovi i programi. Odgovor na ovo pitanje traži kompleksniji i širi pristup jer u pitanju je uloga obrazovanja u razvoju globalnog društva. Bez pretenzije da ponudimo nešto

poput kakvog autentičnog obrazovnog obrasca o toj temi, ipak uzimamo za pravo da ukažemo na dva nezaobilazna elementa tih programa. Prvo, to je izučavanje nacionalnog jezika i književnosti kao i jezika i književnosti nacionalnih manjina, a zatim, drugo, to je izučavanje nacionalne istorije, kao i istorije narodnosti.

Što se tiče prvog, uz govor i pismo, obrazovnim sadržajima treba da budu obuhvaćena i saznanja o nacionalnoj književnosti i drugom duhovnom stvaralaštvu nacije. Ovaj zahtev dobija na aktuelnosti posebno u uslovima globalizacije i informatizacije društva, kada postoji tendencija potiskivanja nacionalnih jezika od strane engleskog pod izgovorom širenja informatičke pismenosti. Naravno, upotreba i znanje svetskih jezika je poželjno i korisno, ali nije prihvatljiva ta korist po cenu odustajanja od sopstvenog. Dakako, sopstveni jezik i može biti produktivniji na planu stvaranja ako se znaju svetski i ako preko njih upoznajemo kulturna dostignuća drugih naroda. Ali stvarati se može samo na svome jeziku. Još jednom zato ističemo: učenje stranih „svetskih jezika“ ni u kom slučaju ne bi smelo voditi odricanju od sopstvenog, maternjeg jezika i pisma.

Osim jezika, i nacionalne književnosti, obrazovni programi treba da daju značajno mesto nastanku i istorijskom razvoju nacije, njene samobitnosti i njenom doprinosu ostvarivanju civilizacije kojoj pripada. Naravno, tu imamo u vidu i nacionalne manjine koje, takođe, itekako pišu istoriju svake zemlje, to jest, čine je.

Odsustvo ovih sadržaja, iz obrazovnih programa, kako kaže Danilo Ž. Marković, „doprinosi slabljenju nacionalne svesti i pripadnosti naciji“ (Marković 2001: 139), a to znači i slabljenju svesti o svom personalnom nacionalnom identitetu. Upotreba jezika i pisma nije samo kulturno već i političko pitanje i kao takvo treba da se vrednuje ne samo kao interes većinske nacije nego i manjina. To dalje razlagano, može dovesti i do unifikacije kultura, a što se ne može smatrati civilizacijskim progresom, jer se, kako smo već rekli, bogatstvo ljudskog roda ne sastoji u njegovoj kulturnoj uniformnosti, već u kulturnoj raznovrsnosti. U ovom kontekstu treba razmatrati i pitanja patriotizma u uslovima globalizacije i ostvarivanja svetskog društva. Ali, potrebu da se sačuva kulturni identitet obrazovanjem ne treba shvatiti kao suprotstavljanje potrebi saznavanja drugih kultura i korišćenja njihovih kulturnih tekovina. U tom pogledu oslonićemo se još jednom na Federika Majora koji kaže: „Zaštita specifičnosti kulture ne znači odsustvo evolucije ili prilagođavanje dinamici planetarnog sveta“ (Marković 2001: 141). Naprotiv, zaštita sopstvene kulture pretpostavlja i saradnju sa drugim kulturama i ta saradnja predstavlja značajan činilac razvoja vlastite kulture jer skućenim pogledima se ne može videti ceo svet u svoj svojoj celosti i bogatstvu, pa ni u pravim opasnostima koje se kriju ne samo za nas

već i druge, dakako. To će reći, da se ne uočavaju pravi problemi sveta, niti pružaju odgovori na velike izazove. Ali, saznavanje i korišćenje dostignuća drugih kultura ne treba da znači podređivanje i prepuštanje inostranom jer to nas odvaja od originalnosti, a ne donosi nam univerzalno. Zato, preuzimanje tuđih i univerzalnih tvorevina treba da se odvija uz očuvanje vlastite kulture, njenih specifičnosti i njenog identiteta.

Međutim, obrazovnim sadržajima treba razvijati i planetarnu svest u smislu da ljudi, iako žive u raznim oblicima društvenog života, razvijajući svoju kulturu, istovremeno pripadaju i opšteljudskoj zajednici, koja sa globalizacijom postaje megadruštvo, „svetsko društvo“. Zato odnosi u tom megadruštvu treba da se zasnivaju na međusobnom uvažavanju posebnosti pojedinih društava, njihovih kultura i posebnih interesa. To treba da budu odnosi u kojima postoji razumevanje za različite kulture i razvija shvatanje i osećaj da se može živeti u harmoniji sa ljudima različitih kultura. Ustvari, obrazovanje treba da doprinese ostvarivanju ne samo multikulturnog, već i interkulturnog društva, u kojima se više kultura nalazi u dijalogu i traganju za novom produktivnijom kulturnom sintezom.

NEKI NAČELNI PROBLEMI RAZVOJA GLOBALNOG DRUŠTVA I NJEGOVOG OBRAZOVNO-VASPITNOG SISTEMA

Obrazovanje je danas značajan činilac razvoja društva. Društvo jeste napredovalo, ali, nismo mi danas zadovoljni sa svim što je napredak koji je započeo u 18. veku do sada doneo, mada niko razuman ne traži da se napredak prekida. Ipak, ima podosta razloga da se svet upita ne rizikuje li da na putu stalnog napretka ne izgubi nešto što ne bi smeo izgubiti. O čemu je reč, šta je u pitanju?

Čovečanstvo je vremenom napredovalo, napredovanje se ostvarilo, prevazilazeći čak i našu maštu i našu želju, ali samo u domenu nauke i tehnike. Pri tome sve više se zaboravljalo na jednu stvar, na ljudsku dušu. A, izgleda da je nemoguće sve nade i sreću poveriti samo nauci, tehnologiji, ekonomskom rastu. Njihovi darovi nas, doduše, obogaćuju, ali oni nas i porobljavaju.

Upravo zato su, danas, sve glasnjija mišljenja da bi mehanički tok napretka, trebalo uskladiti sa duševnom situacijom. Umni ljudi nude u tom cilju čak konkretne predloge. Već duže od jedne decenije izrazitu podršku dobija A. Solženjicin jer insistira da se napredak što je moguće više stavi u službu interesa kulture. Filozofi su u pravu kada tvrde da može postojati samo jedan istinski progres, a to je zbir

duhovnog napretka pojedinca, stepen njegovog moralnog usavršavanja. Taj stav je, za nas, nediskutabilan i otuda što je još Aristotel govorio, da je stepen moralnog usavršavanja pojedinca, produhovljenje ljudske jedinke, merilo istinskog napretka društva (Aristotel 1957: 33).

Danas smo izgleda zaboravili na te komponente napretka. To ne znači da moramo, ili da treba da smo protiv napretka. Napredak da, ali u čemu i od čega? To je ono što moramo stalno da se pitamo. To svakako mora biti napredak u odnosu na ranije stanje, mi ćemo reći na divljaštvo, ma koliko to, na prvi pogled, izgledalo predaleko.

Ljudsko znanje i mogućnosti čoveka se očigledno usavršavaju. No, uprkos naučnim prodorima, koji već dosežu domen fantastike, mi smo i dalje zbunjeni i zaplašeni kao u divlja vremena. Čovečanstvo će se izgleda zauvek nalaziti pred istim problemom, onim kojeg je čovek iskusio kad je napravio prvu primitivnu alatku i ona mu poslužila da preživi, ali i da napadne drugog čoveka. Zar i danas nismo u istoj situaciji? Pa, nije li se nekadašnji ratnik već transformisao u prostog ordinatora ili pukog opsluživača mašina za masovno ubijanje?

Sve je više činjenica koje nas uveravaju da smo u istom dobu kao i Alarih, samo je razlika u tom što su danas usavršena sredstva sračunatog nasilja i razaranja, kao i ponovne izgradnje. Zato dobija na značaju pitanje zar ljudi doista nisu u stanju da se oslobode nasilja i ukinu dramu rvanja smisla i besmisla (Kant). Nije li onda stalna čovekova težnja savršenstvu samo obična đavolja prevara. Naravno, ali ako u to poverujemo gubimo hrabrost za borbu za bolji svet, ali gubimo je tim pre ako smo nekritični prema svemu što je već tako očigledno opasno.

Ne sporimo mi da je naš život mnogo bolji i udobniji od života naših predaka. Ali, moramo naglasiti da je i suviše malo dokaza da se količina zla smanjila, u odnosu na vreme pre ovakvog napretka.

Stari Tukidid je smatrao da se zlo ne smanjuje otud što je ono u prirodi političkih borbi. Političke borbe, po njemu, čine suštinu istorije, a one su utemeljene u ljudskoj prirodi koja se bitno ne menja. Ono što se događalo u prošlosti događaće se i u budućnosti, na jednak ili sličan način. Ako je u prirodi svih stvari da rastu i na kraju propadaju, onda se postavlja pitanje da li uopšte budućnost može doneti u tom pogledu išta potpuno novo. Ono što mi danas, sa sigurnošću možemo reći, jeste da nove generacije mogu mudrije delovati. Zar to već ne bi bilo dovoljno da ne ide sve po starom, da ne bude kao do sada.

Takođe, i danas neki naučnici smatraju da se ljudska priroda nije ništa promenila, nije se vele, popravila u dodiru sa napretkom. Ma koliko to asocijalo na stav svih religija, mi moramo insistirati na popravljanju ljudske prirode u smislu prevladavanja

animalnog u njoj, prevagu plemenitosti nad okrutnošću, prevagu solidarnosti nad posesivizmom, sebičnošću itd.

Napredak tome treba i može da doprinosi, on može da utiče na ljudsku prirodu kao kakva spoljašnja sila. Možda se ljudska priroda nije popravila u dodiru sa vrednostima napretka. Vera u te vrednosti, svakako nije bila puka greška, pre će biti da im se čovek nije primeravao.

Dakako, ne zastupamo mi stanovište o potpunom pretapanju ljudske prirode u nešto što bi značilo svoju suprotnost ili pak nešto nedostižno, neku vrstu andeoskog blaženstva. Uostalom, nemoguće je lišiti ljude tako nečeg kao što su, naprimer, ambicije, kao što je želja da se dominira nad drugim, potreba za komforom i slično. Emocijama je veoma teško, gotovo nemoguće, zapovedati. Ne možete ljude naterati da se vole, možete ih silom naterati da ne diraju jedni druge, ali da vole nikako, kao što ne možete naterati konja silom da pije vodu. Naše insistiranje ne ide u tom pravcu. Posredi je nešto drugo, to jest, biće da smo mi danas daleko od istinskog napretka zato što taj napredak merimo jedino po stvarima, po materijalnim dobrima. Uostalom, i mi ovde smo, govoreći o globalnom društvu, pokazali da se u njemu sve svodi na goli materijalni interes – kapital je i danas zlatno tele savremenog sveta.

Istovremeno, u svetu u kome živimo ljudi sve masovnije upiru prstom gneva u glad, koja pustoši planetu, ukazuju na preteće opasnosti moderne tehnologije, ali i sve manje slobode i bezbednosti. A to znači i sve manje sreće u životu svremenog čoveka.

LITERATURA

1. Aristotel (1975), *Politika*, Kultura, Beograd
2. Fočo, Salih (2003), *Sociologija odgoja i obrazovanja*, Dom štampe, Zenica
3. Goldsmit Edvard, Mander, Džeri (2003), *Globalizacija*, Clio
4. Hantington, Samuel (1998), *Sukob civilizacija*, Cid, Podgorica
5. Ivanović, Stanoje (2006), *Društveni razvoj i obrazovanje*, NAJ, Gornji Milanovac
6. Ivanović, Stanoje (2011), *Sociologija obrazovanja*, Učiteljski fakultet, Beograd
7. Koković, Dragan (2009), *Društvo i obrazovni kapital*, Mediteran Publishing, Novi Sad

8. Marković, Ž. Danilo (2004), *Civilizacijske promene i obrazovanje*, Učiteljski fakultet, Leposavić
9. Marković, Ž. Danilo (2010), *Izazovi modernog obrazovanja*, Prosvetni pregled, Niš
10. Nedeljković, Milan (2010), *Društvo u promenama i obrazovanje*, Eduka, Beograd
11. Pečujlić, Miroslav (2002), *Globalizacija*, Smisao, Beograd
12. Ratković, Milan (1997), *Obrazovanje i promene*, Učiteljski fakultet, Beograd
13. Veber, Maks (2013), *Protestantska etika i duh kapitalizma*, Filip Višnjić, Beograd

GLOBAL CHANGES AND INTERNATIONALLY ORIENTED EDUCATION

Summary:

The paper discusses the issue of globalization, namely the creation of a unique economic, political and cultural environment on our planet and the reflections of this process on education. The wave of changes in the world brings with it the rule of a ruthless competition of inventiveness and knowledge: the onset of the battle of the brains, i.e. by the brains. The winners of this war will be those whose education, specialization and specialties include a greater and better knowledge about the development and utilization of productive forces and whose most significant factor certainly is science.

If education is necessary for the development of science, then science is not only necessary for the development of productive forces, but it is also their most important factor. Therefore each country, through the development of education, also provides for the development of science, the technology which is based on it, as the material basis of economic prosperity and political independence, i.e. of the security of the country and nation whose interests the country is realizing. All this shows that, when it comes to globalization and universalization, the present world can only win if cooperation between science and culture is realized.

The devotion to this type of relationship between nations and people involves improving education on a global scale, whereby each country should introduce, in its national system of education, a component of internationally oriented education.

The paper concludes that the tendencies of education for international orientation are: the affirmation of humanistic values; the understanding of basic contradictions in contemporary society: contradictions between the global and the local - reflected in the need to be a citizen of the world and simultaneously preserve national identity; contradictions between the universal and the individual - reflected in the acceptance of the globalization of the world but also in the preservation of personal self-relevance; contradictions between personal integrity and the cultural identity of one's nation; and the contradictions between tradition and modernity - manifested in the need to adapt to the new times and new relationships in the global society, with the preservation of one's own roots of historical development.

Also, education should contribute to the realization of, not only multicultural, but an intercultural society, in which multiple cultures are in dialogue and searching for a new, more productive cultural synthesis. This type of humanistic thinking and devotion to the humanization of social development, has two components which are intertwined, the first one is the development of human rights in order to enable the protection of human freedom and dignity, and the other is the creation of a new planetary civilization which will enable the preservation and improvement of the life of humanity as a whole.

Keywords: globalization, civilization, humanism, science, culture, education

Adresa autora

Authors' address

Iljaz Osmanlić, Mirsada Zukorlić

Učiteljski fakultet Beograd

iljaz.osmanlic@hotmail.com

mirsadazukorlic@hotmail.com

Rad prezentiran na Naučnoj konferenciji "Savremeni izazovi i perspektive društvenih i humanističkih studija", Filozofski fakultet u Tuzli, april 2017. god.